Дідик Євген Єгорович,
студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Карпенко Роман Валерійович,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ЗНОСИН: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Окремі аспекти правового регулювання шлюбно-сімейних відносин, незважаючи на свою солідну історію, продовжують знаходитись в епіцентрі уваги як практиків правничої професії, так і науковців. Це пов’язано, по-перше, зі значною поширеністю цих відносин (практично кожна людина на планеті так чи інакше вступає у такі відносини), по-друге, з великою кількістю підходів до регулювання шлюбно-сімейних відносин (зазвичай вони визначаються традиціями або панівною релігією, що призводить до наявності широкого спектру різноманітних правил у цій сфері), по-третє, з потребою модифікувати такі відносини відповідно до вимог сьогодення (необхідність закріпити рівні права чоловіків і жінок у шлюбі, дозвіл здійснювати розлучення, обговорення питання одностатевих шлюбів - це лише короткий перелік змін, які перетерпіло сімейне законодавство країн світу за останні сто років). Відтак, гармонізація законодавства у сфері шлюбно-сімейних зносин потребує значних зусиль і політичної волі тих держав, які її здійснюють. У той же час, незважаючи на спроби зробити законодавчі норми більш або менш сумісними, що кожна держава у межах своєї юрисдикції встановлює власні правила регулювання шлюбно- сімейних відносин. З давніх часів союз між чоловіком і дружиною був важливим елементом суспільства з огляду на необхідність реалізації природної потреби у продовженні роду свого. Тим не менш, у сучасному житті шлюб являє собою вільний, рівноправний і, в ідеалі, довічний союз жінки і чоловіка, укладений з дотриманням порядку та умов, установлених законом, який утворює сім'ю і породжує між подружжям взаємні особисті, майнові права та обов'язки. Традиційний підхід передбачає, що шлюбні відносини - це відносини в першу чергу між жінкою і чоловіком, але в деяких країнах дозволяються і одностатеві шлюби (наприклад у Швеції, Нідерландах, Франції, Італії одностатеві шлюби є дозволеними). Варто зауважити, що питанням реєстрації і визнання шлюбів присвячена Гаазька конвенція від 14 березня 1978 р., «Про укладання і визнання дійсності шлюбів», відповідно до ст. 2 якої формальні 101 вимоги щодо шлюбу повинні відповідати законодавству місця укладання шлюбу[2]. Про цьому, стаття 3 Конвенції передбачає, що шлюб укладається або у разі, коли майбутнє подружжя відповідає по суті вимогам внутрішнього права держави укладення, і один з них має громадянство цієї держави або постійно проживає в ній; або у разі, коли кожен з майбутнього подружжя відповідає по суті вимогам внутрішнього права, визначеного колізійними нормами держави укладення. Стаття 5 цієї ж Конвенції вказує, що у застосуванні іноземного закону, оголошеного застосовним відповідно до цього розділу, може бути відмовлено тільки якщо таке застосування явно несумісне з публічним порядком держави укладення. Відповідно до вітчизняного законодавства, шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану (стаття 21 Сімейного кодексу України)[3]. За статтею 51 Конституції України, шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка [1]. При цьому, варто зауважити, що вітчизняне законодавство містить цілу низку вимог, які пред’являються до осіб, що мають намір вступити в шлюб. Зокрема, до таких належать: 1) Різна стать осіб, які вступають у шлюб (одностатеві шлюби не визнаються); 2) Досягнення шлюбного віку (18 років для чоловіків жінок, можливість укладення шлюбу особою, яка досягла 16 років); 3) Дієздатність обох з подружжя; 4) Одношлюбність і неможливість вступати у шлюб для осіб, які вже перебувають у зареєстрованому шлюбі; 5) Заборона вступати у шлюб особам, які перебувають у кровному спорідненні, а також усиновлювачу та усиновленій дитині. В інших державах може бути встановлений більш низький або, навпаки, більш високий віковий ценз, при цьому він визначається 102 гарантії з боку держави

щодо дотримання таких прав. Наприклад, стаття 14 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачає, що у рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод [4]. Відповідно, право на шлюб виділяють як одне з найбільш значимих особистих прав людини. Зокрема, основний документ, який закріплює каталог прав і свобод людини і громадянина в ЄС – Хартія основних прав ЄС, передбачає, що право на вступ до шлюбу і право на створення сім'ї гарантуються відповідно до національного законодавства, що регламентує його здійснення (стаття 9) [5]. У той же час, вирішення шлюбно-сімейних питань не належить до компетенції ЄС – відповідна сфера віднесена до національного рівня регулювання. Тому для того, щоб з'ясувати що саме розуміють під «європейськими стандартами у сфері шлюбно-сімейних відносин» вважаємо за доцільне звернутись до практики ЄСПЛ, яка визнається ЄС поряд з конституційними традиціями і міжнародними договорами. ЄКПЛ закріплює право на шлюб у статті 12: чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права [6]. Як зауважує нідерландський науковець Барт ван дер Слоот, тлумачення статті 12 ЄКПЛ завжди забезпечує рівновагу між фактичним та вигаданим, біологічним та правовим, історичним та еволюційним підходами. Відтак, тлумачення статті 12 ЄКПЛ не тільки ускладнюється багатьма аспектами, які стосуються самої сутності права на шлюб - воно також сильно залежить від питання про те, який метод інтерпретації та точку зору обере Суд [7]. У цій роботі ми у першу чергу хочемо звернути увагу на такий аспект права на шлюб як можливість укладення шлюбів між особами тієї ж статі. Що стосується ставлення ЄСПЛ до прав членів ЛГБТ-спільноти, то воно, наприклад, виражене у двох Резолюціях Європейського парламенту (CE 169/134 та CE 349/88), в яких ця інституція засуджує випадки дискримінації за ознакою статевої орієнтації та гендерної ідентифікації. Дослідники зауважують, що, на відміну від інших статей ЄКПЛ, у 12 статті йдеться не про «кожну особу», «кожного громадянина», а про «чоловіка та жінку, які досягли шлюбного віку». Відтак, деякі правники зробили висновок, що ЄКПЛ 103 не захищає право на одностатевий шлюб. Тим не менш, у справі «C. and L. M. v. The United Kingdom» (1989), яка стосувалась одностатевої пари, що проживала в Лондоні, цей підхід було змінено. Одну з партнерок депортували до Австралії, а інша була біологічною матір'ю дитини і залишилась у Великобританії. Позивачки посилались на статтю 8 ЄКПЛ (повага до приватного життя) та доводили, що, незважаючи на відсутність формальної реєстрації шлюбу, вони є де- факто сім'єю. Варто зауважити, що з часом ЄСПЛ займає все більш ліберальну позицію щодо одностатевого партнерства. Зазвичай, у такому разі посилають на статтю 9 ЄКПЛ, яка не містить обмежень на кшталт «чоловіки і жінки». Крім того, було визнано, що аргумент держав- членів на кшталт: «особи нетрадиційної орієнтації не позбавлені права на шлюб, адже мають можливість одружуватись з особами протилежної статі» не витримує критики і є штучним. У справах «R. and F. v. The United Kingdom» (2006) та «Parry v. The United Kingdom» (2006) Суд зауважив, що низка держав-членів Ради Європи вже закріпили у власному законодавстві право на одностатеве партнерство, але це відображає їх власне ставлення до ролі і конструкції сім'ї у суспільстві. Як бачимо, плани таких держав як Німеччина, Фінляндія, Люксембург, Туреччина та Велика Британія легалізувати одностатеві шлюби та те, що Бельгія, Данія, Франція, Ісландія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія та Швеція це вже зробили, змусили ЄСПЛ відійти від своїх власних прецедентів. Що стосується шлюбів між транссексуалами, то Суд у своїх рішеннях відійшов значною мірою від позиції радикального неприйняття, зайнятої раніше, у справах «Goodwin v. The United Kingdom» (2002) та «I. v. The United Kingdom» (2002), зауваживши, що ці особи також мають право на шлюб. Отже, підсумовуючи, зауважимо, що у практиці ЄСПЛ існувало кілька підходів, які стосувались тлумачення права на шлюб. Тим не менш, останнім часом починає домінувати позиція, яка передбачає необхідність закріплення права на одностатеве партнерство. Відтак, вважаємо, що в українське сімейне законодавство доведеться внести кілька змін, які стосуватимуться можливості закріплення можливості одностатевих шлюбів або хоча б їх аналога.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL : 104

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96- %D0%B2%D1%80/paran4331#n4331
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14
3. Гаазька конвенція «Про укладання і визнання дійсності шлюбів» від 14 березня 1978 р. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_916
4. Угода про асоціаціюміжУкраїною та Європейським Союзом і його державами-членами від 01.09.2017 URL : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248387631&cat_id=223223535.
5. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/sh
6. Конвенціяпро захист прав людини і основоположних свободвід 04.11.1950 URL : http://zakon3.rada.

Река Сергій Анатолійович,
студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Карпенко Роман Валерійович,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ТАКИМИ, ЩО ВТРАТИЛИ ПРАВО НА ЖИТЛО

Згідно ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства» (далі— Закон) кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

Згідно до ст. 18 Закону Держава забезпечує право дитини на проживання в таких санітарно-гігієнічних та побутових умовах, що не завдають шкоди її фізичному та розумовому розвитку. Діти — члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем.

Органи опіки та піклування зобов'язані здійснювати контроль за додержанням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей при відчуженні жилих приміщень та купівлі нового житла. Згідно ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» держава охороняє і захищає права та інтереси дітей під час вчинення правочинів щодо нерухомого майна. Неприпустиме зменшення або обмеження прав та інтересів дітей під час вчинення будь-яких правочинів щодо жилих приміщень.

Але, всупереч зазначеним положенням, у судовій практиці непоодинокі випадки пред'явлення позову про втрату права користування житлом колишнім членом сім'ї разом із малолітніми дітьми, зокрема матері (Рішення Київського районного суду м. Одеси 24 лютого2016 року у справі №520/14277/15-ц) [1]. Така практика пов'язана з декількома факторами. По-перше, у зв'язку з положенням діючого законодавства та відповідній судовій практиці щодо визначення місця проживання дитини у випадку розлучення батьків, як правило, місце проживання неповнолітніх визначається із матерю. По-друге, відповідно до положення Цивільного законодавства, зокрема, ст. 405 ЦК України члени сім' ї власника житла, які проживають разом з ним, мають право користування цим житлом. Право користування житлом втрачає член сім' ї власника у разі відсутності без поважних причин понад один рік. Але, як правило, після розлучення сумісне проживання стає неможливим, більш того слід зазначити, що саме неможливість сумісного проживання й стає підставою розірвання шлюбу. Постає питання щодо права на користування житлом неповнолітніми особами.

Такі питання непоодинокі в судовій практиці й спробою вирішити зазначені питання стало